

מראי מקומות - פסחים מט:

במכירים בו שהוא כופר להכעיס, שהרי זה כפיקוח נפש, לפי שחשוד על רציחה.

אבל הרי"ף (יטו: בדפיו) פירש שמדובר שהיה רץ אחר הזכור או אחר נערה המאורסה ביו"כ, שמוותר להצילו בנפשו. ותמה על זה הר"ן, שדין זה אינו דוקא בעם הארץ אלא אפי' בת"ח הדין כן. ופירש שכוונת הגמרא בדרך גוזמא, אבל ודאי אין היתר לעשות כן. וראה שם במה שפירש בשם ר' שרירא גאון. והשפת אמת כתב ליישב קושיית הר"ן על הרי"ף, שבדרך כלל אין להרוג מיד מי שרץ אחר זכור או נערה, לפי שפעמים הרבה אין כוונתו לעשות כן אלא בדרך גוזמא אומר כן, ורק כשרואה שעומד ממש להתחיל לעשות המעשה מותר להורגו. ועל זה אמרו שע"ה ודאי יעשה כמו שאומה, כיון שהוא ברשות לבו, ולכך הורגין אותו מיד.

ו. שנאמר כי הוא חיין ואורח ימיך על חייו לא חס וכו' פירש רש"י, על חייו לא חס, ללמוד תורה ולחיות. והקשה השפת אמת, שאם כן אין חשש על חיי חבריו שיהרגנו, אלא שימנענו מללמוד. ותירץ, שכיון שהניח הע"ה דברי תורה ולא חס על חייו עבור תאוות לבו, כך יש לחוש שאם תתגבר עליו התאוה להרוג את חבריו, לא ימנע מכך.

ז. ואנשכנו כתב המהרש"א שאין דרך השונא לנשוך ממש, ובשבירת עצם, אלא הכוונה שהיה מתרגז עליו להרע לו, שכן דרך המתרגז על חבריו, הוא נושך שיניו זה על זה, ושבירת עצם כחמור, היינו להרע לו הרבה.

ח. כאילו בועל ארוסתו בפניו פירש המהרש"א שנקטו לשון זו, לפי שהתורה נמשלה לאשה בכמה מקומות, ובתחלת נתינתה לישראל, הרי היא כארוסה, עד שילמדנה ונעשית לו כאשה. ועם הארץ שלא למדה, הרי היא משולה לו כארוסה.

ט. ששה דברים נאמרו בעמי הארץ כתב הריטב"א שישנם ג' מיני ע"ה. א. ע"ה שאינו במקרא ובמשנה, אבל ישנו בדרך ארץ ובמצוות, והוא פסול לעדות לכתחילה, ויש בו משום איבה. ב. כשאינו במצוות, והוא פסול לעדות אף בדיעבד, וב' מינים אלו סתמא אין מעשרין פירותיהן. ג. יש שאף שהם קורין ושונים, מ"מ נקראין ע"ה בדבר זה, וכמו מה דאי' בברכות (מז), איזהו ע"ה, כל שאינו אוכל חולין בטרה, והכ"א כל מי שאינו מעשר פירותיו.

י. ויש אומרים אף אין מכריזין על אבדתו הקובץ שעורים (אות ר"ג) הביא את דברי הר"ן, שאף שאין

א. לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תנוקות הקשו התוס', הלא אמרו בב"ב (ח) שגבאי צדקה הם כזוהר הרקיע, ואילו מלמדי תנוקות הם ככוכבי השמים, ותירצו שמוכח שזוהר הרקיע עדיף מכוכבי השמים. ובחי' הר"ן כתב, שדבר זה היה זר אצלו כמה שנים, עד שראה בחכמת תכונת הגלגלים שכן הוא הדבר, ועי"ש מה שביאר מציאות זו. והצל"ח כתב שרש"י תירץ קושיית התוס', במה שפירש שהמעלה של גבאי צדקה היא שאין ממנין גבאי צדקה אלא אנשים טובים ונאמנים. שלפי זה, מלמדי תנוקות כשעושים מלאכתם בלא רמיה ודאי עדיפים הם יותר מגבאי צדקה, אבל מלמדי תינוקות אין בודקין אותם כמו שבדקים בגבאי צדקה, ולכך אם אינו יודע טיבם, יקדים לישא בת גבאי צדקה, שכבר בדקוהו.

ב. שהם שקץ ונשותיהן שרץ פירש החתם סופר, שיש כמה חילוקים בין ת"ח ובין ע"ה, אבל בין אשת ת"ח ואשת ע"ה אין חילוק ביניהם אלא בכך שאשת ת"ח אינה יוצאת לחוץ אלא כל כבודה בת מלך פנימה, ואילו אשת ע"ה פעם בחוץ ופעם ברחובות. וזה מה שאמרו שעמי הארצות הם שקץ, דהיינו בהמה טמאה גדולה שיש בה כמה סימני טומאה, וניכרת לעין כל, ונשותיהם שרץ, שאינו ניכר אלא מתוך שירוצו ונענעו, וגם היא ניכרת ביציאה לחוץ.

ג. ולא ישא בת ע"ה וכו' הקשה הרי"ף (על העין יעקב), הלא אמרו בכתובות (קיא) שאף שעמי הארצות אינם חיים, אבל יש להם רפואה, והוא להשיא בתו לת"ח. ואם אמרו שלא ישא בת עם הארץ, כיצד שייך לומר שהיא רפואה לע"ה. ותירץ, שבברייתא זו מדובר בע"ה שאינו מחזיק לומדי תורה, וכשת"ח זה נושא את בתו, אין כוונתו להחזיק בידו בממונו כדי שילמוד תורה, וע"ז אמרו ארור שוכב עם כל בהמה. אבל ע"ה המשיא בתו לת"ח, ומחזיק בידו שיעסוק בתורה, על זה נאמר עץ חיים היא למחזיקים בה.

ד. עם הארץ אסור לאכול בשר פירש המאירי, שהכוונה במקום שאין גדול ממנו עמו, ומטעם שהרי יש כמה ספיקות המזדמנות בשחיטה, בטרפות, ובמליחת בשר וכו', וכיון שאינו יודע אסור לו לאכול בשר, ומה שאמרו כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר הוא דרך צחות.

ה. ע"ה מותר לנוחרו ביו"כ הקשו התוס' שלהלן משמע שאסור לגזול ממנו, וא"כ כיצד יהיה מותר להורגו. ותירצו שלא אמרו מותר להורגו אלא כגון

מראי מקומות - פסחים

מ"ט: (המשך)

וכ' השער הציון שהיא שיטת היראים, הסובר שזו דרשה גמורה, אבל שאר פוסקים סוברים שאין זה אלא אסמכתא בעלמא. והחזון איש (או"ח סי' כ"ח סק"ב) כתב, שלפי זה אם היה תאב לשתות ולא שתי בתוך סעודתו, ולאחר שבירך שתי, יתחייב לברך מדאורייתא, שהרי מתחילה לא היה מחוייב אלא מדרבנן, וכתב שיתכן שגם מדרבנן אינו מתחייב אלא כשאין דעתו לשתות אחר כך, ועיין שם שהניח בצ"ע.

י. אכילה שיש בה שביעה ואיזו זו כביצה הרש"ש (ברכות מט:) תמה, איזו שביעה יש בכביצה. ותירץ על פי מה שאמרו אין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה, ולפי זה הביאור בקרא הוא כך, 'ואכלת' והשיעור הוא שיהא 'ושבעת', שהיא כמוה האכילה בבת אחת כדי לשבוע, וזהו כביצה הממלא את בית הבליעה.

זו. חזרתו כטומאתו פירש רש"י, שהוא מדרבנן, והסמיכוהו על שיעור טומאתו. והעיר הדבר שמואל שזה סותר למה שכתב רש"י במשנתנו, שמה שצריך לחזור ולשורפו הוא דין דאורייתא. ותירץ על פי מה שכתב הרש"ש לעיל (מט. בתוד"ה ושורפו), שמה שכתב רש"י שצריך לשורפו שם מן התורה, הוא רק אם אירע הפסול במקום אכילתו, אבל אם יצא לחוץ, אז מדאורייתא שריפתו במקומו, ורק רבנן החמירו שצריך לחזור (ומש"כ רש"י דצריך לשורפו לפני הבירה מדאורייתא, היינו על עיקר הדין שריפה שם, שהוא מן התורה).

חייב לחזר אחרי אבדת ע"ה להחזירה, אבל אם באה לידו חייב להשיבה. והקשה הקובץ שעורים, ממה נפשך, אם ע"ה הוא בכלל אחיך, חייב לחזר אחריה, ואם אינו בכלל אחיך, כמו שפירש רש"י שהרי הוא כנכרי, אם כן אבידתו מותרת, והניח בקושיא.

יא. ורמינהי עד כמה הן מזמנין פירש רש"י, שלשה שאכלו כאחד דתנן חייבין לזמן. וכתב השפת אמת שלפי זה יש לומר שדוקא לענין זימון נחלקו, אבל לגבי ברכת המזון לכולי עלמא בכזית צריך לברך. אבל בדברי התוס' שלא פירשו כן, אלא פירשו הסוגיא לענין ברהמ"ז ממשי, מבואר שהמחלוקת גם לענין ברכת המזון. וכתב ששיעורים אלו הם אסמכתא בעלמא, אבל מן התורה אינו חייב עד שאוכל כשיעור שביעה.

יב. מוחלפת השיטה התוס' בברכות (מט:). פירשו הכוונה שמחליפין המחלוקת לענין ברכת המזון. והעיר המהרש"א (שם), מנין לפרש שזוהי ההחלפה, אולי המשנה בפסחים היא המוחלפת. וביאר היעב"ץ (שם) שהוא משום שלהלכה שיעור חיוב ברכת המזון הוא בכזית, וידוע שמחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, לכך עדיף להחליף את של בהמ"ז שתצא ההלכה בכזית כרבי יהודה.

יג. ושבעת זו שתיה כתב הרמ"א (או"ח סי' קצ"ז ס"ד), שיש אומרים שהאוכל ותאב לשתות ולא שתי אינו חייב לברך ברכת המזון מדאורייתא.